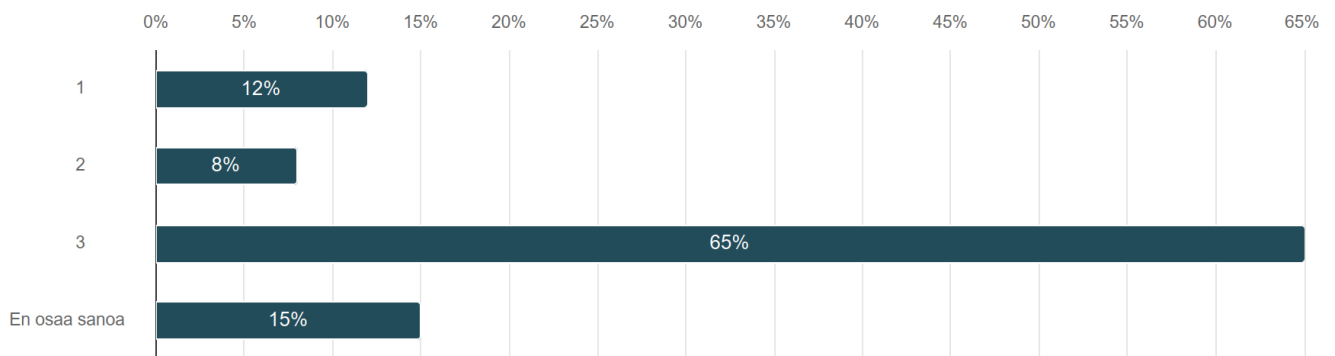

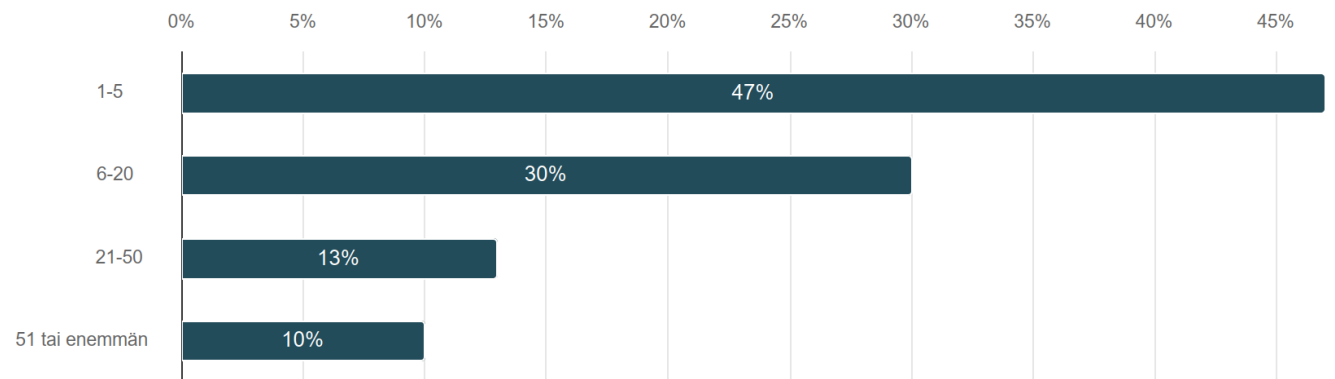
Yhteenveto säteilyturvallisuusasiantuntijan käyttöä koskevasta uusintakyselystä

Säteilyturvallisuusneuvottelukunta seurasi säteilyturvallisuusasiantuntijan (STA) käyttöä säteilylain (859/2018) voimaantulemisen jälkeen tekemällä aiheesta kyselyn vuonna 2020. Syksyllä 2023 kysely uusittiin, jotta saataisiin tietoa siitä, miten STA:n käyttö on vakiintunut ja minkälaisia kokemuksia toiminnanharjoittajilla on ollut STA:n käytöstä. Uusintakyselyyn saatiin 802 vastausta, mikä on noin 150 vastausta enemmän kuin aiemmalla kerralla. Iso kiitos kaikille vastaajille.

Vastaajista hieman yli puolet oli teollisuuden ja tutkimuksen säteilyn käyttäjiä, hieman alle kolmannes terveydenhuollon säteilyn käyttäjiä ja muista ryhmistä suurimpana eläinlääkintä hieman yli kymmenellä prosentilla vastauksista. Vastaajien jakautuminen säteilytoiminnan luokituksen ja säteilytyötä tekevien henkilöiden määrän mukaan on näytetty kuvissa 1 ja 2.

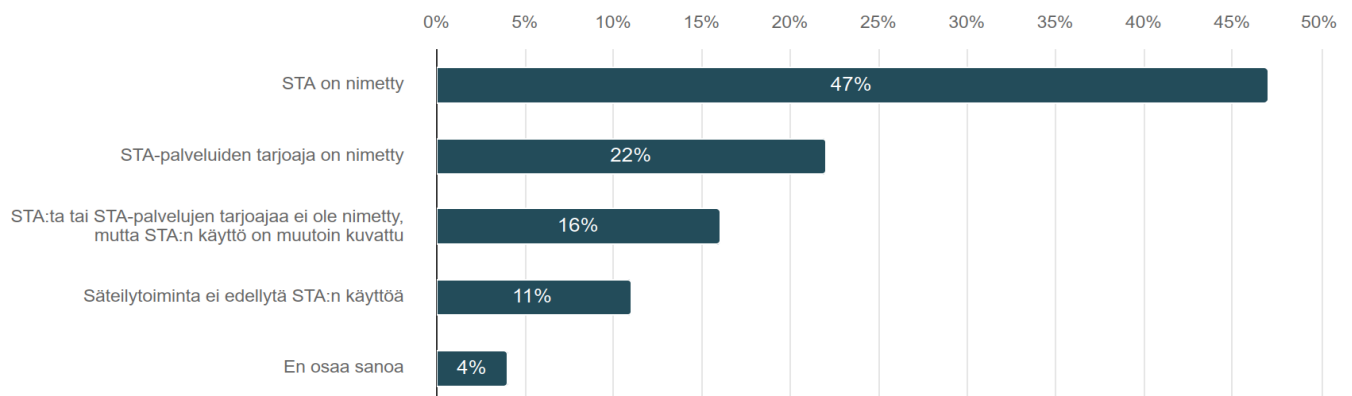

Kuva 1. Toiminnan säteilyaltistuksen luokka työperäisessä altistuksessa (vastauksia 789 kpl)

Kuva 2. Säteilytoimintaan osallistuvien henkilöiden määrä (vastauksia 793 kpl)

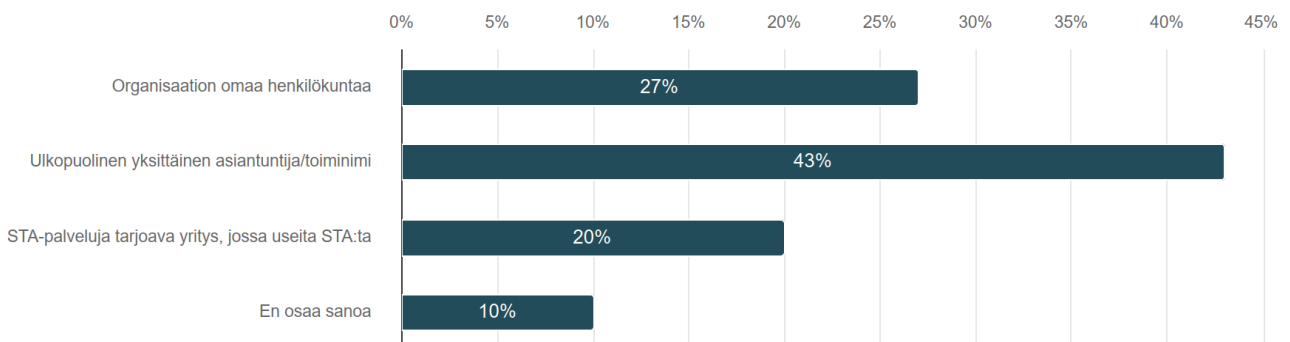
Kuva 3 näyttää miten STA:n käyttäminen on kuvattu toiminnanharjoittajan säteilytoiminnan johtamisjärjestelmässä.

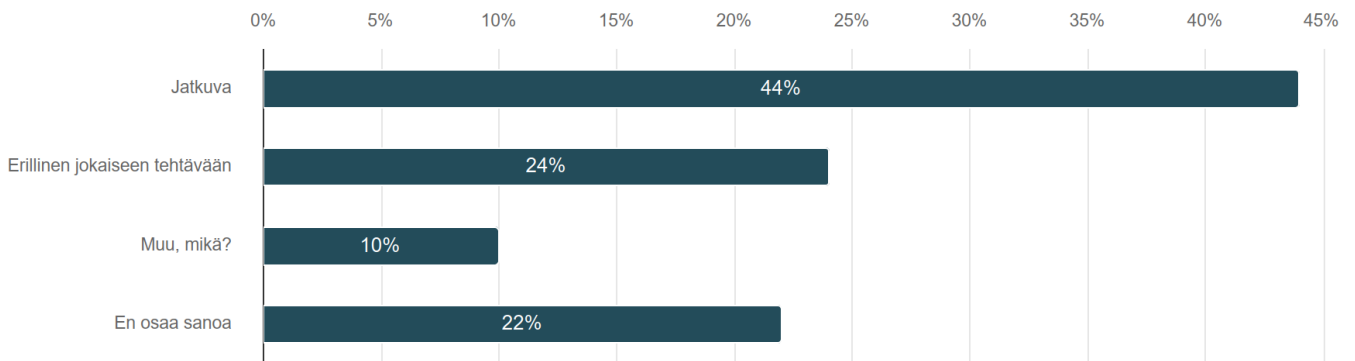
Kuva 3. Miten säteilyturvallisuusasiantuntijan (STA) käyttäminen on kuvattu organisaationne säteilytoiminnan johtamisjärjestelmässä? (vastauksia 799 kpl)

Lähes 70 % toiminnanharjoittajista on nimetty STA tai STA-palveluiden tarjoaja, 16 % osalta käyttö on muutoin kuvattu. Terveydenhuollon ja teollisuuden ja tutkimuksen luissa oli tavallisinta, että STA oli nimetty, mutta eläinlääkinnässä tavallisimmin oli vain kuvattu STA:n käyttö. Organisaation koko ei vaikuttanut STA:n nimeämiseen. Kuva 4 näyttää mistä STA-palvelut saadaan.

Terveydenhuollon luissa STA oli yleisimmin omaa henkilökuntaa ja muutoin oli tavallisinta käyttää organisaation ulkopuolista yksittäistä asiantuntijaa tai toiminimeä. Myös isoissa organisaatioissa oli tavallisempaa käyttää organisaation omaa henkilökuntaa kuin pienemmissä organisaatioissa. Vastaajista 17 % ilmoitti, että organisaatiossa STA ja STV on sama henkilö. Kuvassa 5 on näytetty jakauma erityyppisistä STA-sopimusjärjestelyistä. Eläinlääkintää lukuun ottamatta tavallisinta oli jatkuva STA-palvelu. Eläinlääkinnässä vastaukset jakoutuivat tasaisesti jatkuvan palvelun, jokaiseen tehtävään erikseen sovitun palvelun ja vaihtoehdon "Muu" kesken. Kaikista vastaajista runsas viidennes ei tiennyt sopimuksen laatua.

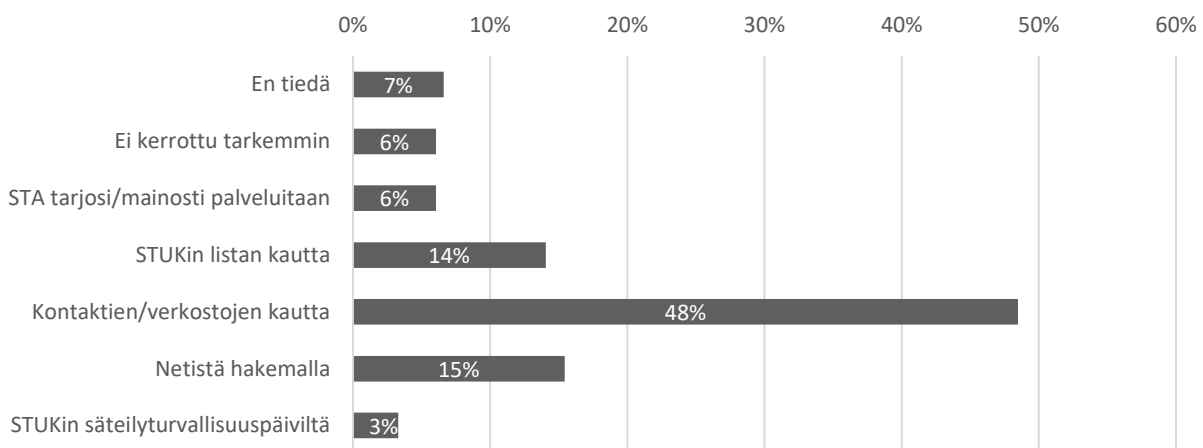

Kuva 4. Mistä STA-palvelut hankitaan? (vastauksia 758 kpl)

Kuva 5. Minkälainen sopimus on tehty STA:n kanssa? (vastauksia 622 kpl)

STA-palveluiden löytymispaikkojen jakauma on esitetty kuvassa 6. Liki puolessa tapauksista STA oli löydetty omien kontaktien tai verkostojen kautta. Näitä olivat mm. vanhat tutut, kollegat, sairaalafyysikot, naapurifirmat, säteilysuojelukouluttajat ja säteilylaitteiden ja lähteiden toimittajat. Kuudella vastaajalla STA:na toimi toiminnanharjoittajan palveluksesta eläköitynyt henkilö. Omien kontaktien jälkeen seuraavaksi yleisin tapa löytää STA oli hakea internetistä tai STUKin nettisivuilla julkaistusta STA-hyväksytyjen henkilöiden listasta. ”En tiedä” -vastauksissa oli useita toiminnanharjoittajia, joilla oli toiminut sama STA jo niin kauan, että nykyinen kyselyyn vastaaja ei tiennyt mistä hänet oli alun perin löydetty.

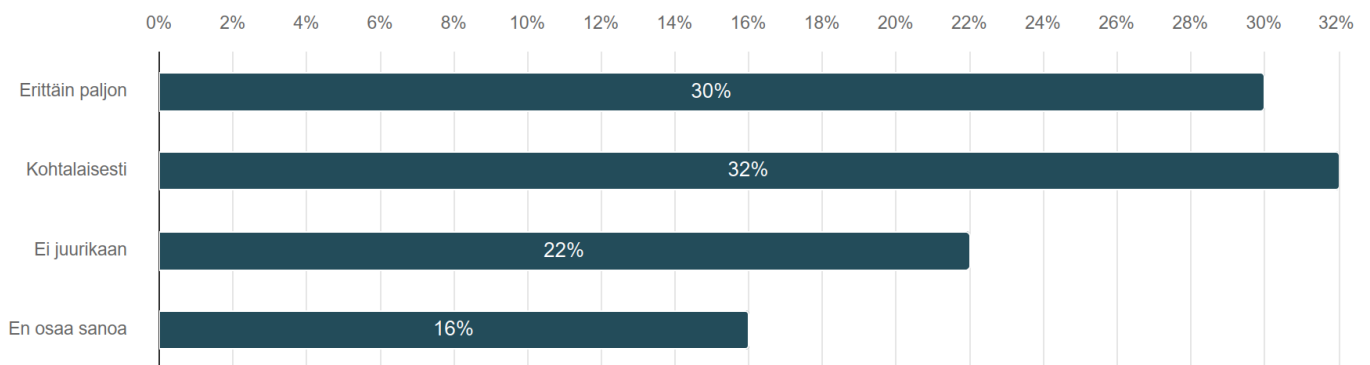
Kuva 6. Mistä STA on löydetty? (Vastauksia 363 kpl)

STA:n perehdyttämisen osalta 23 % vastasi STA:n olevan omaa henkilökuntaa ja tämä oli tyypillisintä terveydenhuollon luvissa. Ulkopuolisten osalta perehdytys tapahtui paikan päällä tai dokumentaation perusteella, tyypillisesti teollisuuden ja tutkimuksen, kaupan tai muissa luvissa. Etäperehdytetyjä oli alle kymmenes. Vastaajista 12 % ei tiennyt STA:n perehdyttämisestä. Epätietoisuus perehdytyksestä korostuu erityisesti eläinlääkinnän luvissa, joissa kolmannes vastaajista ei tiennyt perehdytyksestä.

STA:n käyttö oli tavallisinta säteilytoiminnan turvallisuusarvion laadinnassa (68 %), varautumisessa säteilyturvallisuuspoikkeamiin ja niitä koskeviin suunnitelmiin (47 %), työperäisen ja väestön altistuksen arvioinnissa (44 %) ja säteilytoimintaa koskevien laadunvarmistusohjelmien laadinnassa (42 %) lainsäädännön mukaisen listan käyttötarkoituksissa. Avovastauksissa esille tulivat poikkeavat tapahtumat, toiminnan muutokset, auditointien ja itsearviointien suunnittelu, turvallisuuslupa-asiat, neuvonta ja koulutus, laitehankinnat ja tilat, laadunvalvonta, tiedottaminen, toiminnan kehittäminen ja viranomaisyhteistyö. Yleisesti ottaen vastauksista käy ilmi, että STA:n käyttö on suurinta, kun säteilyturvallisuuteen liittyvää dokumentaatiota luodaan (vuoden 2018

säteilylain myötä tulleet muutokset ja uuden toiminnan aloittaminen), mutta kun toiminta on vakiintunut, STA:ta käytetään harvakseltaan.

Suurin osa (62 %) vastaajista koki STA:n käytöstä olevan erittäin paljon tai kohtalaisesti hyötyä, loput eivät tunteneet hyötyvänsä tai osanneet kommentoida asiaa (kuva 7). Erityisesti eläinlääkinnässä lähes puolet vastaajista koki hyödyn olemattomaksi. Organisaation koolla oli vaikutusta; pienissä yksiköissä hyötyä koettiin vähemmän kuin suuremmissa. STA-palvelua koettiin myös pääasiassa saatavan riittävästi (73 % vastaajista). Suurin ryhmä niistä, jotka kokivat tarvitsevansa enemmän STA-palveluita, selittivät tarpeen johtuvan nykyisen työvoiman resurssien vähäisyydestä; tarvitaan lisätyövoimaa kaikenlaisiin STA-tehtäviin. Tämän lisäksi seuraavaksi eniten sai mainintoja STA:n lisätarve koulutukseen, STV:n tueksi ja toiminnan kehittämiseen.

Kuva 7. Kokeeko organisaationne saavansa hyötyä STA:sta? (vastauksia 759 kpl)

Suurin osa toiminnanharjoittajista (71 %) oli sitä mieltä, että STA:n käyttöön ei liity haasteita. Noin 70 % toisin vastanneista ilmoitti, että haasteet tulevat STA-palvelun suurista kustannuksista. Tämän lisäksi useamman maininnan sai se, että palvelujen saatavuus tai STA:n rekrytointi on hankalaa. Käytön haasteista raportoitiin eniten eläinlääkinnässä, jossa noin 20 % arvioi taloudellisia haasteita olevan. Organisaation koko ei vaikuttanut haasteiden kokemiseen.

STA:n vuosityömäärää arvioidessa mediaani oli kaksi päivää. Korkeintaan kaksi päivää oli myös tyypillisin määrä kaikissa luvissa eläinlääkintää lukuun ottamatta, missä tyypillisin määrä oli nolla päivää (53 %). Tosin niissäkin luvissa kuitenkin 41 % vastaajista arvioi käyttöä olevan jonkin verran, mutta korkeintaan kaksi päivää vuodessa. Organisaation koon mukaan tarkastellen edelleen tyypillisin vastaus oli korkeintaan kaksi päivää vuodessa, mutta suuremmissa (yli 20 henkilöä) organisaatioissa oli enemmän vastauksia suuremmista vuosityömääristä.

Kyselyn lopuksi oli mahdollisuus antaa vapaita kommentteja STA-toiminnasta. Näistä tuli esiin muutamia paljon huomiota saaneita asioita: ensinnäkin toivottiin lisää tiedotusta STA:n roolista ja käytännön infopakettia STA:n käytöstä. Infopaketti voisi sisältää tietoa palvelun tarjoajista ja heidän mahdollisista erikoistumisalueistaan, ohjeita STA:n valintaan, tietoja STA-palveluiden keskimääräisistä hinnoista ja sopimustyypeistä ja ehkä myös esimerkkimallin STA-sopimuksesta. Toinen vahva viesti tuli toiminnanharjoittajilta, joilla toiminta on pienimuotoista ja vakiintunutta (esim. pienet eläin- ja hammaslääkäriasemat ja toiminnanharjoittajat, joilla on kokonaan suljettu röntgenlaite). Heidän toiveenaan olisi, että STA-vaatimusta kevennettäisiin tai heidät vapautettaisiin siitä kokonaan. STA-palvelun käytön koettiin olevan turhaa, kallista ja lisäävän byrokratiaa. Kolmas esille tullut asia oli STA-koulutukset ja pätevyysvaatimukset. Toivottiin, että STA-koulutus laitettaisiin vihdoinkin kuntoon, ja siitä saataisiin informaatiota. Informaatiota haluttiin myös STA:n täydennyskoulutusmahdollisuuksista. Todettiin, että STA:iden välillä on laadullisia eroja, ja siksi pitäisi kiinnittää huomiota koulutuksen laatuun ja myös vaadittuun työkokemukseen.

Toinen näkökulma asiaan oli, että reittiä STA-pätevyyteen pitäisi helpottaa jakamalla STA-pätevyys pienempiin pätevyysaloihin ja hyväksymällä perustutkinnoksi myös AMK-tutkinto. Suuressa osassa avovastauksia oltiin kuitenkin tyytyväisiä saatuihin STA-palveluihin ja koettiin niiden tuoneen hyötyä ja apua. Erityisesti apua oli hyödytty toimintaa aloitettaessa ja laajentaessa, koulutuksessa ja turvallisuussuunnittelussa. Hyvä idea, vaikkei suoranaisesti STA-toimintaan liitykään, oli toive, että STUK valmistelisi saataville myös ”aloittelevan STV:n infopaketti”.

Kyselyssä huomiota kiinnittää kautta linjan ”en osaa sanoa” -vastausten suuri määrä, mikä vaihteli kysymyksestä toiseen 4–22 % välillä. Pohdittavaksi jää, onko tämä epätietoisuus STA-toiminnasta todellista vai onko kiireessä vastatessa ollut haasteita tietojen tarkastamisessa ja näin tullut valituksi tuo vaihtoehto.

Kun verrataan kyselyn tuloksia syksyn 2020 tuloksiin nähdään, että suuria eroja ei oikeastaan ole, avovastauksissa esiin tulleet teemat mukaan lukien. Vaikuttaa siis, että STA:n käytön käytännöt ovat pysyneet melko vakiintuneina koko tähänastisen säteilylain voimassaolon ajan.

Säteilyturvallisuusneuvottelukunta toimittaa kyselyn tulokset Säteilyturvakeskuksen tietoon ja pyytää heitä kiinnittämään huomiota erityisesti eläinlääkinnän ja muun pienimuotoisen säteilytoiminnan STA:n käytön määräysten tarkoituksenmukaisuuteen. Lisäksi kehoitetaan lisäämään edelleen monipuolista tiedotusta STA:n käytöstä ja työskentelemään sujuvan STA-koulutuksen ja pätevyksien hyväksymisten puolesta.

Säteilyturvallisuusneuvottelukunta on STUKin yhteydessä toimiva STUKin ulkopuolisista henkilöistä koostuva ryhmä, joka on valtioneuvoston asettama ja joka toimii yhteistyöelimenä ja asiantuntijana säteilyturvallisuutta koskevissa kysymyksissä. Ryhmä nimitetään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.